

Пётра Мурзёнак: Памятаючы продкаў. Да сканчэння І-й сусьветнай вайны

Напісаць гэтыя радкі мяне падштурхнула падзея, інфармацыя аб якой з’явілася паўсюдна і шмат разоў, на радыё, на тэлебачанні, у інтэрнэце, і аб якой я сам добра ведаў – 100-годдзе сканчэння ваенных дзеянняў І-й сусьветнай вайны, якое прыпадае на 11 лістапада 2018 года. Падумалася, што такая падзея мусіць быць асьветлена ў нашым часопісе “Культура. Нацыя”. Хоць падзея гэта – вайна, не вельмі суседзіцца са словам “культура”, аднак, дакладна, адпавядае, слову “нацыя”. Бо беларуская нацыя апынулася непасрэдна ўключанай, як тэратэрыяльна, так і ўдзелама саміх беларусаў, у бойку паміж Расійскай імперыяй і Германіяй.

Мяжа барацьбы гэтых дзяржаў пралягла заўважнай у маім дзяцінстве – па нашых землях, дзе жылі мае бацькі. Мы, дзеці, лазілі па бетонных бліндажах, збудаваных на лініі фронту, якая праходзіла па невялікіх рэчках Спарыца, Вараноўшчына, у непасрэднай блізкасці ад нашай вёскі Дварчаны. А на самім ускрайку вёскі Дварчаны існавалі могілкі нямецкіх салдат – выцэнтаваныя крыжы з надпісамі па нямецку, а ў цэнтры могілак стаяў вялізны камень з высечанымі літарамі (відаць нейкаму высокаму ваеннаму чыну). На вялікі і прыкры жалё, тыя могілкі паступова зніклі. І не таму, што зараслі травой, а таму, што нашы вясцоўцы (па звестках) нават забіралі гэтыя крыжы на фундамент сваіх забудов (?!).

Відаць так адносіліся да ворагаў у той час – у 70-90-я гады. Вельмі спадзяюся, што такое не магло б здарыцца цяпер. І не таму, што палепшыліся адносіны з Германіяй, а таму, што, яшчэ раз спадзяюся, змянілася стаўленне нашых людзей да чужых ахвяраў чужой для людзей вайны.

Свае ўражанні аб такіх даўнішніх падзеях вырашыў звязаць з тым, што я ведаю, хоць і не з вялікімі дэталямі, а менавіта раскажаць пра гэтую вайну праз лёс маіх дзядоў, Мурзёнка Сільвестра Ігнатавіча (1895-1992) і Мажэйка Генрыху Францавіча (1885-1945). Мой дзед па бацькоўскай лініі, Сільвестр Ігнатавіч, нарадзіўся ў вёсцы Сямёнавічы (цяпер Шаркаўшчынскага раёна). Вядома, што ён скончыў 5 класаў царкоўна-прыходскай школы, што на той час было высокім узроўнем адукацыі. Дакладных звестак пра яго працоўную дзейнасць не ведаю, аднак, магу дапусціць, што яна была звязана з зямлёй, з сельскай гаспадаркай. Дакладна, вядома, што дзяцюком ён ганяў плыты з дрэвам у Рыгу, па рацэ Дзісенцы, а пасля па Заходняй Дзвіне. Такая даўней была практыка – зімой валіць лес, вясной яго сплавіць і зарабіць грошай.

Вельмі прыкра, што я пачаў цікавіцца лёсам і жыццём дзядоў даволі позна. І гэтыя атрыманыя звесткі былі вынікам хутчэй не мэтанакіраваных намаганьняў, а хутчэй выпадковымі, звязанымі з простым жаданьнем падоўжыць размову падчас нечастых сустрэч. Дакладна не прыпомню, калі гэта было – аднак дзеду было ўжо за 80 – калі я атрымаў ад яго звесткі пра той час – І-ю сусьветную вайну.

Я мяркую, што маштаб той вайны дакладна быў невядомы простым салдатам, якіх гналі на фронт мільёнамі вялікія сілы, каб даказаць сваю вярхоўнасць. Усё ж, дзед мне раскажаў, што ён быў забраны ў Расійскую армію ў 1915 годзе, г.зн.калі яму было роўна 20 год. Чаму ў расійскую, дык гэта зразумела, бо беларусы былі калоніяй імперыі, жылі на тэрыторыі яе паўночна-заходняга краю.

Але я быў вельмі ўражаны тым, як добра ён памятае падзеі таго часу. Ён распавядаў мне, што амаль два гады правёў у акопах пад Баранавічамі, дзе служыў сувязістам. Вядома, што лінія фронту доўга не змянялася, бо відаць у дзяржаў скончыліся сілы, і яны не маглі прасунуцца на колькі кіламетраў у адзін ці другі бок. Тым больш, трэба нагадаць, што Германія змагалася яшчэ і на заходнім фронце. Мой дзед добра памятаў імёны сваіх камандзіраў і іншыя падзеі тых часоў, якія на жаль не засталіся запісанымі мной на пісьме. Да прыкладу, ён раскажаў, як на фронт у канцы вайны прыязджаў камісар Бубноў для агітацыі ў Чырвоную армію, ён добра памятаў Мінск тых часоў, раскажаў як яны маршыравалі па вуліцы Захар’еўскай.

Ніжэй змешчаны здымак майго дзеда ў ваеннай форме, пры шаблі. Здымак быў зроблены ў красавіку 1918 года, так пазначана дзедавай рукой на адвароце. Далейшы яго лёс таксама быў няпросты. Відаць, захоплены бальшавіцкімі ідэямі “Зямлю - сялянам”, ён трапляе ў Чырвоную армію, змагаецца на паўднёвым напрамку, як сувязіст, у арміі Будзённага супраць Врангеля. Адным з яркіх яго ўспамінаў быў эпізод, калі іх невялікая група ехала па стэпу, на пагорак вылецелі пару коннікаў, праз нейкі час на іх неслася аж сотня праціўнікаў – ну ўсё, гэта быў канец ... Аднак, раптам, з другога боку, ляціць яшчэ адна сотня, цяпер, чырвоная, ідзе бой ... Мой дзед застаецца жывым... - і я разам з ім.

Мурзёнак Сільвестр Ігнатавіч
(Мінск, красавік 1918 г.)

Дзед вяртаецца дадому, а там, ужо не Расія, аднак і не Беларусь, а Польшча. Яшчэ не ведаю, чаму так позна, але ў 90-я гады мой дзед быў узнагароджаны медалём за ўдзел у грамадзянскай вайне. Асноўныя моманты жыцця майго дзеда я адлюстравалі ў паэме “Сказ пра Сільвестра”, якую можна знайсці ў сеціве на нашым сайце ў секцыі “Літаратура”.

Другі мой дзед па мамай лініі, Мажэйка Генрых Францавіч (1885-1945) нарадзіўся ў мястэчку Свенцяны Ковенскай губерні (цяпер Швенчёнск, Літва). Пасля таго як у 1900 годзе трагічна загінуў яго бацька, яго маці, мая прабабуля, Варвара Кліпа, сабрала сваіх дзяцей і рушыла ў Рыгу. На той час многія беларусы з’язджалі ці то ў Вільню, якая была на адлегласці ў прыблізна 120 км ад нашых краёў (заходняя частка цяперашняй Віцебскай вобласці), ці то ў Рыгу – крыху больш за 300 км.

Вайна застала майго дзеда працуючым токарам на заводзе “Фельзер і К”, які быў заснаваны ў 1874 годзе. У 1914 годзе гэты завод выпускаў па ліцэнзіі “MAN” дызельныя прамысловыя прадпрыемстваў, электрастанцыі, для караблёў рачнога і марскога флота.

Мажэйка Генрых Францавіч
(Рыга, здымак зроблены да 1910 г.)

У 1915 годзе ўвесь завод разам з персаналам і сем'ямі быў эвакуаваны ў Ніжні Ноўгарад, які ўжо ў 1916 годзе пачаў выпуск прадукцыі на ваенныя пратрэбы. Наша сям'я мае архіўны здымак з таго часу, на якім сярод групы працаўнікоў мы распазнаём свайго дзеда. У 1922 годзе завод быў перайменаваны ў завод «Двигатель революции» (цяпер ОАО РУМО). Аднак, сям'я дзеда не дачакалася гэтага часу і ў 1919 года рушыла дадому - з цяжкасцямі, у вагонах, праз Маскву, Германію, Літву, з шматлікімі прыгодамі прыехала на радзіму. І таксама, як мой дзед Сільвестр па бацькоўскай лініі, сям'я майго дзеда Генрыха (Ганэрыка) апынулася ўжо не ў Расіі і ні ў Беларусі, а ў Польшчы.

Відаць, што добра зрабілі, бо па звестках, напрыклад, усе людзі латышкага паходжання, якія працавалі на гэтым заводзе, пазней былі расстраляны як шпіёны. Такім чынам, рашэнне майго дзеда ехаць на радзіму зберагло магчымасць нарадзіцца мне і адчуванне вось такой выпадковасці і неперапыненнасці можа ўсхваляваць любога зямнога чалавека.

11 лістапада 1918 года стаўся годам спынення вайны. Аднак, умовы, якія дыктавалі краіны пераможцы, прывялі да новага падзелу ў Еўропе, у прыватнасці да стварэння новых дзяржаў (Чэхія, Сербія, Фінляндыя, і г.д.) ці аднаўлення незалежнасці іншых (Польшча, Літва), аднак не пакінулі месца для нашага краю. На жаль, ні сярод адных, ні сярод другіх не аказалася маёй роднай Беларусі. Нягледзячы на абвешчаны незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі 25 сакавіка 1918 года ў Мінску, якая праіснавала 9 месяцаў ва ўмовах нямецкай

акупацыі, яна не была прызнаная краінамі-пераможцамі, вялікай сілай, якая перакраіла карту Еўропы.

І вось да сёння беларусы мусяць даказваць сваё права быць роўнымі сярод еўрапейскіх краін, не азіраючыся на мінулае, паланізацыю, русіфікацыю, войны і камунізм. Лёс нашых людзей, беларусаў, маіх продкаў, яшчэ 100 год таму дыктаваўся знешнімі сіламі. Апынуўшыся ў віхуры страшэннай вайны, я веру, яны годна няслі чалавечнасць, і спрабавалі як мага выжыць у тых нязносных умовах. Я шчыра кланяюся ім, што яны змаглі гэта зрабіць, што ім падвязла, і што яны маглі на нейкі час мірна пажыць, у чым была несумненна і іх вялікая заслуга.

Piotra Murzonak: Remembering Ancestors. The First World War

(magazine “*CULTURE, NATION*”, November 2018, issue 22, p.11-15,

www.sakavik.net)

On November 11, 1918, the First World War ended. On November 11, 2018, the mankind commemorated the centenary of this event in Paris. The autor recalls what connects him, at least in some way, with these past sad events, specifically, about his grandparents and their families who had to live at that not a joyous time.